

СОМОБОЛОХУУ
КҮНҮНЭН !

Сэтгүннь 4 күнэ – Нэрцот сомоболонхитин күнэ

СОМОҶОЛОНҮУ КҮНЭ ХАЙДАХ САҶАЛАММЫТАЙ?

Сэтгэнийн 4 күнүлэр Норуот со-
моллохуутун күнүн бэлэтигэргэ 2004
сыллаахха РФ Государственный Дума-
тынан бигэрээммитэ. Оттон төр чопчу
бу күн аламчыга историяны кытта си-
бээстээх. 1612 сыллаахха сэтгэнийн 4
күнүлэр Кузьма Минин уонна Дмитрий
Пожарский салайааччылаах Россия
камускэччилэрэ польский интервен-
нэри үүрбүттэра. Бу улахан героизмга
таннаах улахан кыргыһыы эта Россия
норуотун сэриитигээн Москва куорат
босхолоомута. Кинилэр бука бары би-
ри кини курдук дойдуларын
камускэчинигэ турумуттара. Ошон
бу улахан кыайыһыны суолталаан Пра-
вительство сэтгэнийн 4 күнүн государ-
ственный бырааһынньык күнүгүн бил-
лэрибэ. Кузьма Минин Петр I-ки
Ыраактаарынан "Ага дойдуну
камускэччи" дээн аатынан сүрөктөм-
мөтө. Бу күн кини аата мадды ааттана-
ра, киниэхэ дьон бары сүгүрүйэллэра.
Бырааһынньык испийнэхтээн 1917
сыллаахха тахсыбыта. Ол кэппэ бу
аарыах сыллаабыта төһөөн,
сөргүтүлүргэ быһаарыллыбыта.

бүтгүүлэн Патриарха Алексий дэон-
сэртэ ортогутар өйүүрүн билээрбита.
"Сэтгэнны 4 күнэ – бийнэхэ араас
нэгэшилэхэ араас солук дэонэ икки ангы
хайдлыһыны кыайааларын, эйэлэхэ
олжох олжтооһунарын туоһулуор", -
дэжита Салгыны күнэ этэлтин "Вир-
ныйтыл Россия" франция салайааччы-
тын бастагы солбууааччы Валерий Бо-
гомолов өйөөбүтэ. 2004 сыл алтынны
28 күнүгэр Саратов куорат Театраль-
ный болуосаатыгар уобалас Общест-
венной палаататын уонна Ычматын
парламенын көрүлээһиннэринэн 8
тыһыһычча киһи кыттылаах мөстөн
өйөөбүтэ. Манна этиллибит этиэлэр
РФ Президентэ ВВ.Путинга суружа
тыһылтын кыттыбитара.

Сэтгэлний 23 күнүгэр Дума
жүрүүтүгэр РФ Үлэтин кодексыг
жүргүүлгэр күүлэриг туһунан соку-
он бырайыгаг киирбита. Онно атын
болтуруосгары саргэ сэтгэлний 4 күнүн
– Норуот соморолонгуутун күнүнэн
биллээр туһунан ээлэ баара. Бырай-
ыктар ааптардарынан Валерий Бого-
молов, Олег Еремеев ("Визир ныгыл
Россия") уонна Владимир Жиринков.

скай (ЛДПР) буолбуттар. - Бу күн Гос-
дума председателэ Борис Грызловка
Россия Итэҕэллэр икки ардылары-
наагы сэбиэтигэтин сэтимины 4 күнүн
бырааһыннык күнүнэн ааҕарга
көрдөһүү сурук көрүбүтэ "Биһиги са-
нааһыгытар, Россияны хас да аны ара-
арбыт сэтимины 7 күнэ норуот эйэ-
лэһимитин уонна сомоҕолоһуутун күнэ
буолар кыага суоҕун көрдөрдө. Бу хам-
сааһын элбэх киһи өлүүтүгэр тирди-
бэт буолларына, 1612 сыллаахха буол-
бут Москваҥы көмүскээһин норуоту
бэйэ санаага түмүтүтэ уонна сомоҕоло-
обута, ити кэнигэ хаан тохтоуулаах хам-
сааһынар тохтообуттара", - дээн су-
рукаа этилиһибитэ. Бу туруоруу Ду-
мага көрүлүн, өйөбүл ылыһыта.

Бырайыак Дума бастакы аарылыгыгар ылынылыбыта. 2004 сыл ахсынны 27 күнүтөр бырайыак үһүс аарыгыта ылынылыбыта уоһаа сокуоннайынан аарылыбыта. 327 депутат ойлообута, 104 киһи утарбыта, 2 киһи туттуммута. Утарсааччылар бары коммунистар этилэр.

О. ТРОФИМОВА

ਭਨੁਪਦਮਾਯਿਤੀ !

Чуранчмы үлзүлүүн бары олохтоохторо, күндү ыладыйттар!
Партия, комсомол, пионерия үзгөнгөн тулар үрдүр идеяларда-
аа, өрө күүрүмдээх камин биэр чагылхай бырааһынныгынан сә-
тианы ? ирүгүр бәлиэтмэр Улуу Октябрьскый революция
төрүттәлиитт өктөөн бырааһынныгыга буолара. Күн-дүйү
ааһар, кам-кәрдиш уларгыар. Төнө да идеология, оччотоогу кам
өйдөбүлэрэ бириэмэ быылынан бүрүмүрүкөлэр, ити кэрчак
калпөкө Улуу өктөөн күнүн өйүгүр, сүрүгүр билигин дагыны илдә
сылдыар. Арыйаах сылтан бәтмәх өктөөн бырааһынныгыга дьон
сомоголур күңүс саныгы тыыннанан сәтианы 4 хәлэ – Норү-
от соморогоһуутун күнүгүн биләришлән, Россия дьонө буна бары
бу бырааһынныгы бәлиэтмәр буола.

Сомоглоһуу күнэ дигэн, аатыгар да этиллэриһин, күнэ госу- дарство бары муһаһтарыгар тарынан аһорор араас аһук дьон иһээт-эйлээт буһуһуһуһуһу, биһир өйгө-һанааһа кэлэллэриһэр ыһыһар. Бу күн саһа дьонун улаһан муһаһлар, үрээтэргэ, күһэллэргэ ыһыһыһы кэллээт иһэр муһуһу баһамһээһин кэрэгүһинээт, тэрээһинһээт үлээһэр күүһэллэр. Саһа сһэринэн идээһ өмөһүһтэ аһиһ айһаһын саһоглоһуһу тэриһэр. Бу күн дэлэй аһаһаһ үһүһээ саһаһы туһа аһорон дьыһ кэрэгһһһһһһ саһоглоһуһуһа ыһыһыһыһы, чүһаһ дьонһһһһһһ эһэрдэлээһ иһи-эйһи аһаһаһһһһ.

Бишр дойдумаастарбыт, бука бары дорубобай буолуҥ, үлэни, үөрэҥи өрө тутан, дьыа кэрэһинэ, орону иитилгэ ураты баарынан туран Чурапчыбыт үлүүнэ сайдарын, кэскирин, тупсарын түһүгэр бишр киһи курдук ысыарыҥ, бишр бэйэбит биэс, биэс бэйэбит уон буолан бишр ныйыгы күүһүрэн сайдыыга, кэскилгэ араамаастык тардылыһарыҥ!

В.В.ГУЛЯЕВ.

Чурапчы уллугун Муньяабын председателэ,

С. И. ЯКОВЛЕВ.

"Чурапчы ылыһа (оройуона)" МТ баһылыга.

СНА СОНУМЛАРА

ДЬОКУУСКАЙ Сэтинньи 1 күнүтэр Егор Борисов суол хаһаайыстыбатын сүүрүн кыһалчаларын ырытар сүбэ мунньага ыгытта. Мунньахха премьер Галина Данчикова, вице-премьер Анатолий Скрыблякин, тустаах министерстволар салайааччылара уонна республика правительствотун бэрэстэбиитэллэрэ кытыннылар.

ДВ. 2010 с. Росавиация Унук Илин регионтан дойду кэлин сирдэригэр диэри субсидированнай айан түмүктэрин таһаарда. Муус устар 1 күнүттэн алынныы 31-гэр диэри 12 авиакомпания 26 хайысханан үлэлзэтэ. Бу нэм иһигэр чэпчэтиллээх биллэртэри 327-тан тахса Россия олохтооро атылаастыт. Быһыл Унук Илин региону-гар субсидияллаах айан пассажирдарын ахсаана икки төгүд элбээбит.

ДЬОКУУСКОЙ. Сыл иккис агарыттан республика оскуолаларыгар физкультура уруга надиалар үстэ ыһтыллар буолуоҕа. Физкультура уругар эбии биэр чачас оскуола компоненны биэр уругун оннугар кыргэн биэриэҕэ. Билигин туругунан Россия оскуолаларын үтүс өттүлэригэр эбии чачас кыргыт. Оттон Саха сиригэр Мирнэй улууһугар, Сунтаар уоһна Нерюнгри сорох оскуолаларыгар эбии чачас кыргыт.

ДЬОКУУСКОЙ. Алтынны 25 күнүттэн 31 дээр республикада ОРВИ уюна грипп диагностиках 5415 киши баара болиотэммит. Бу көрдөрүү ааспыт нэдиэлэтээр 7%-нан үрдүк. Балдыбыт дон уюсай ахсааныгтан 2%-на балыыһаа сытан эмтэнэр. Бу ыарыһаа ордуқ оҕолор халтарбыттар (95%).

ДЬОКУУСКАЙ СР транспорта, сибээскэ уонна информатизацияга Министрствотун коллегията транспорт комплексын 9 ыйдаах үлэтин түмүгүн ыратан баран, аастыг сылта тэнизэтэххэ, таһаарһы тизийи 0,6%, онтон пассажирдары тизийи 3,6% үрдээбит диэн бэлэтиэтэ. Аастыг сылта тэнизэтэххэ, уунан 3,2 төгүл, тиивир суолунан 35%-нан албах таһаарас аҕалылыбыт.

КПК ЯРКО

- **НАКОПИТЕЛЬНЫЕ ВКЛАДЫ**
- **ЭКСПРЕСС-ЗАЙМЫ**

Надежность выводов
подтверждается федеральным законом
№ 196-ФЗ от 28.07.2004 г.

Лотерейные накопительные счета

**С 15 октября
сделай вклад
ствуй в акции**

и участвуй в акции

**“КОПИ И
РЫВАЙ”**

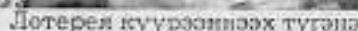
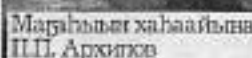
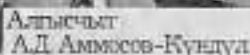
Подробности акции: с. Чурапча, ул. Ленина, 35, тел. 8 (41151) 4-40-86

Аах, толкуйдаа!

Аах, толкуйдаа!
ДОБОРДОЬУУ-ҮТҮӨ
ДЬОБУР

Бу эргийн тэрийлтийн үерүүлэхтөхиканьца Афанасий Дмитриевич Азисов-Күндүл Маган аал уугу устат арьылаах алаадыан, саламатан алах тутта. Сана дээр илгэтэн идмэрдэхтэр, ариаттан алаах алаахтар, согурууттан сомсуулаахтар, хотутан хойхоотхотр санаалара тохтохотутар, дону-сэга

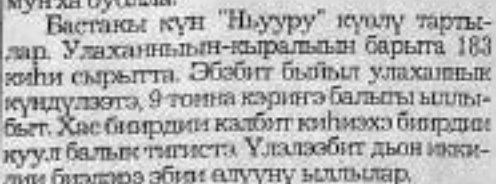

Манай "Архипов" чааһнай предприниматель икки кэнсэлэнэ тулар дьыны ортогулар икки этэктэек эбии тугуунан холбоон, евро матерыйааһынан обивалка-

Аантга сана лисэнт
быһыстына, атылаһаач-
чылар бородукта арааһын
атыластылар. Сүүйүүлөх
лотерея ооньонон куудлаах
саахарыгар, бүрдүгүр.

Александр СЛЕПЦОВ

ЭБЭБИТ АҲАТТА

Мунхагчид сүлдидыбыгтار Кытаанах нэбилдизгин дыһалтата мунгалваанымы сөгкө тэрэйдийгитер махтанаалар. Ыраахтан кэлбит ыалдыгтар, олохтоохтор баай Байанай бэрсилдигитин тэһиниинилэр.

Л. ЕРМОЛАЕВА

"Дофoр" дигн тьл хайа да үйэвэ, ханшньк да омукка улахан күндү уонна ытык тьл Дофoрдoхуу киһини кизгэтэр, байытар, туспарар, киһиэхэ күөс-күдэх биэрэр, өй-санаа угар. Дофoр дофoрун үөрүүтүн үллэстэр, ыарахан кэмизэргэ өйүүр, көмүскүүр, көмөлөнөр. Сахабыт поручта дофoрдoхуу туһунан өс хоһооннорун мээнибэ толкуйдаабатаҕа. Холбоур: "Ой-уурдаах куобах охтубат", "Атас туһунар атаx төстөр", "Умса түстэринэ сүүһүттэн өйүүр, иттэнэри түстэринэ көтөбүттэн өйүүр", "Үчүтэй дофoр эмискэ көстүбөт", "Ким дофoрдooх-ол дыдьлоох" дигн олохунан бигэр-гэмнит өс хоһоонноро.

багарайн, улуу дзоннор
холобурдарынан: Карл
Маркс, Фридрих Энгельс-
тийн, В. И. Ленин, Ф. Э.
Дзержинскийдын
довордохууларын
тухунан элбэи истэрт,
бэлэвт. Кинилэр бүтүн
норуст ичин охсуспуг-
тара. Довордохуулара
үйэртэн үйэв үтүө холо-
бур буолар. А. С. Мака-
ренко, М. Горькийдын
уудусса өлөрүн хо-
муян, олорор усулу-
буяаны тэрийэн илэп-
тэрэ, дзоннортообутта-
ра.

Хас биирдийн
төрөлшүт оюлоргут эл-
бэх довтолтордоох буо-
лалларыгар күннэтэ
кыһаллын. Кинилэри
бэйэритигэр сыһыаран

Эн дьону кытта сатаан дорродор, бэйэн иккитиг, бэринилээх дордору буоллаххына, олохунан саччонон баай, кара дьоллоох буолуова. Кыл дорродор - ол дьоллоох

И. ПОПОВА

РФ Журналистский союз

Олохтут тутула барыта учуутал уонна оскуола туула барар. Чуолаан, тыа сириг олохтор учуутал киһи чачы даҕаны көрөдү, сымдыкка утулар. Ол уратыта - киһи бүтүн нэһилиэк хараҕын дагытар сылдыар.

Киһи хас бир ирдим ситиһинтэ учуутал хас биридм ордун инниттэ сүрөгүнэн-бырынан ыалдыар. Салайан

УЧУУТАЛ - КИҢИ ҮТҮӨТЭ

Идэе сылдыар оҕолорун тустарыгар кыһаллар. Учутал үөрэнэччигэ да, төрөтүүгө да солбуктаах дорр кэриэте. Биһиги оскуолабыт коллектива илгэр-үөрэтэр үлэһиттэр сайдыы таһымылар тахсарга былааннаахтык, утумнаахтык үлэлэһэн калла. Үөрөнөччү олоххо бэйэтин суолун-иһин булунарлар тийбэтигэр, ордук табыгастаах илгэр тэпмэтигэр туһанар, оскуолабытыгар бэринилээх үгүһүн учууталлар элбэтэр. Хас биридм учуутал ураты суоллаах-иистээх, бары өттүнэн талааннаах буолар. Итиннэ этэн турар, Екатерина Романовна Ефре-

мова туһунан көпсөхтүн баарыбын. Киһи киһи да, учуутал да быһыытынан киһини бэйэтигэр тардар илбэди көпсөһүннээх-иһсөһүннээх, дорон санаалаах, үһүнү-күнүгү анаарар, тобуллас толуктаах Үөрөнөччүлэр, кылааһын оҕолор, киһини учуутал эрэ быһыытынан буолбака, үтүө сүбэһит, иистэ дорр, дүөгэ быһыытынан эмиз ыһааллар. Көпүс-оҕо, нэһилиэк обществоһун, культурнай оҕолор көхтөөхтүк кыттар, нэһилиэк сөбүлүсүтүтэ. Екатерина Романовна сырылаах үлэти сыналланын "СР үөрэҕиритин туйгуна", "Россия уопсай үөрөх-

тэһиһин бочуоттаах үлэһитэ" ааты ылар-ыспытат.

Киһи - улахан дьыа курган күн-күбэй ийэтэ. Улахан уола Гриша, юрист үөрэхтээх. Дьокүускай куоракка прокурор көмөлөһөөчүгүнэн үлэһит. Орто уол Ньургун Армияра сулустуулаахтык сылдыар, кыһа Катя - ДГХА устудьуона, олгон кыра уоллара Валера өссө оскуола киһитэ. Кэргэнэ Валерий Михайлович - предприниматель.

Түгүннөн туһанан, Екатерина Романовнаны үбүлүһүнүн эрдэлэһит. Көпүс курдук дьон баар буолунар олохтут көр-көйөр.

Е.ЧИГИНАРОВА, Хатыла.

История кэрчиктэрэ

УРАНАЙАП ОХОНООҕОЙ

Ааспыт үйүбэ киһини истибэтэх, киһини көпсөһүн оҕостубатах киһи суоҕа буолуо. Киһи дьонго-сэргэбэ киһини сураҕыгар, биллэр этэ. Киһи аата - Кондратьев Афанасий Семенович, сахалыы аата Ураанай. Хадаар нэһилиэгэр 19-с үйэ 70-с сылларыгар төрөөбүт киһи.

риискэлэргэ тийэллэр эбит. 1912 с. күн ыраахтааҕы былааһын хара хоруонан аҕа-быт аан дойдута биллибит Бодойбо рабочайдарын ытылааһын айдаана тахсыбыт. Ытыллыбыт дьону сылбаах курдук сэтталларын хомуйбуттар. Онно Ураанайап Хадаарган бэһиз буолан сылдыбыллыт диэбит. Ытаһы-сонһуу, кырыс-танһар ырыга онно эбитэ үһү. Куһаҕан ааттын куһаҕан, ону ааһан сөттүктээх буолар, сизлэ, кутуруга үһүн, хаһан кимизэ кэлэн туһунан диэлигэрэ биллибит. Сахалары онтон харыстыр курдук буоланнар тыага үксүн мас кэрдигиһэр, бараактарга саһаан тигийитигэр сыратынарбыттар.

Барыга-бары сыстаҕас, кыайыгас сатабыллаах үлэһит, дьулурга майгылаах Ураанай хамнаһы үтүөрү өлөрөн, өссө ийэтигэр кэһи атыылаһан баран хаартылаан, ордорбокко матайдаан кэбиспит. Онтон антах арыгы, хаарты иирэр эмэгэтэ ханна да куоттарбат кутурук маһа буолан сордообут. "Арыгыһыт баһа абыраах айдааннаах, иһэччи иирсээн эгэрдээх" дииллэр кырдык. Мас кэрдэр биригэ иһиһэр урдустар! "Сахалар, эһиги сыттаах куһаҕан сыты этин атымылыгыт," - диэннэр этиспэт киһини этиһиннэрэн, охсуспат киһини охсуһуннаран Ураанайаптан төс мааскаларын ылыттар. Ол кэминтэн аны иистэрин ситиһэ элбэх буолан оҕостон кэлэннэр Ураанайабы өлө диэктэригэр дылы кырбаабыттар. Охонһой ити кэминтэн таһаарсаччытыр кытта дойдутугар кэлсэн иһэн аарз тоҕо эрэ дьонуттан бистэн хаалбыт. Онно ыкса күһүн буолуор диэри бистаран хоругуйан ало сыспыт. Өлүөхүмэ сириттэ хайалар быыстарыгар сайын эриэн үөх үөсүүр күөлүгэр тийбит. Ыксаан эриэн үөн этин сизн, ол күөл уутун иһэн, баастара оһон, сирэйэ-хараҕа чөлүгэр түһэн, этэ-сизнэ чөбүдигэр урукку туһаарар ордук курдук буолбут. Ураанайап ол кэинэ Бодойбого төһөнөн, били, маҕай аллаахтары көрсө түһэн көөчөөн-көрүн көрдөрбүт. Эмиз өлө диэннэр таһааран арбаа аныгар төрдө-төбөтө үөрэстэммит мас лабаатынан көмүттүгэр икки хонон баран күлбүтүнэн киһи кэлэн түбэспити түһүрэн, табыллыбыты таныарыта аныылаан соһуталаабыт. Бодойбо былаастара бэлигэ ылаахтарыгар дылы дуолан охсуһуу, түһүннэри-күннэри экирэттиһи буола сылдыбыт. Утааны буолаат улахан ороспуон-нуктарга түбэһэн дууктама сыспыт. Бараахха дьон суоҕар таба тутаннар охторон хайа саа киһи миннэн олорон "бастаан харахтарын тэһэбин" диэбит. Айыы орто күн сыр-

дыгыттан матар, өлөр-тиллэр икки ардыгар өрө мөһө сытан биридэ таптарбат босхо хаалдыктаах, имигэс эттээх-сизиннээх буолан быһааммыт. Ураанайап мүччү туттаран үс илэ абааһылары утары охсуһан түргэн, сымса хамсаныйлаах, тийимтиэ илинлээх, тимири сүтүруктаах буолан бэйэлэрин оңоруулаахтары оңорбокко барбытыгар махтал буолбут. Кэһи дойдутугар эргиллэн кэлэн баран эмиз баппат аатырбыт. Ылаа Мөддөх-си баай Омуһаптар күтүттэрэ Мөхкээлэ Уоһукап күһүһүт майгылаах эбит. Өйдөөһүн үрдүгэр үөрэхтээх, кэрэ сөбөрлөөх, ама киһи ханылаһа хаамсыа суох айылаах мааны бэйэлээх учуутал кэргэнигэр күнүүлээбит. Онтон сатааспака Уоһукаптар Ураанайабы көмөлөһөн сыныаары экирэттигэр улахан таһаарс оҕостубатах, куотан иһэн түөр-таар түһэртээбит. Ымакана Сайыы атагар олоор ыалларыгар Арамаанпартарга баран хоммут.

1929 с. дууһа ахсаанынан сир түнүгүнэн кэминтэн "Ымакана бөлөҕө" сирин оңоруу табыастыбата тэриллибитигэр колхуоска кирибит. Бурдук мыйылар сирин иһин кэргэтэргэ тыаһы солоһонуга Охонһой кыайыгас үлэһит аатын ылыт. Ол сылдан Эбэ Мөһкээ алаас дүөдүтүн мууһугар саас бурдук ыраастыы сылданнар хаарынан саба табыллыт, кистэммит бурдук буолан ылыттар. "Маны дайга ороспуоннуугуттан ураты атын ким да тыаһан сатамат" диэн буолбут. Дьылаа сизизэтигэр Чуралчыга үрдүтүн бэйэтигэр барар дьон ыһыртан ылан хатааһааҕа уктаран кэбиспиттэр. Оччолорго Ураанайабы доһуруостуурга Макаров милиция тылааммыт. Киһи дьон күнүскү омурдунга таргаспыттарыгар "Кондратьев дьон эн дуо, эриллэр дьылаан ис хоһоонун билиһиннэрибин!" диригэр үһүн остуолу мунукуту гардан таһаарбатын күөнтээн, күннээх өттүн бөлүү олобут. Уһугар тийиһтэ түүрүйдүн, "эх" дэтээр ит буута бастидэтин таһааран далбаатаммыт. Онуоха Ураанайап барыта киһи тириитин таһынан тыл-өс, туттуу-хаһым буолан барбытыгар харахтарын уота сиридиһэн, хаана-сизнэ уларыан, көмөр хара баттаҕа адаарыччы туран киһиэрэ киһи кэлбит. Киһи дьэтэх киһини оонһуу оҕостуох баталаах утары турар киһини остуол көнүө харбаан ылыт. Анараа хоско бастидэтигэр баһыраабытыгар харабыл уол сүүрэн тийбитэ, аатырар Ураанайаптарга аллаара, анмут Макаров уһа сыталла уһу. "Бу биһигини туох аныылаах-харааах дьону хаайаннар мааныы тыаһан эһиттэллэр," - диэн Ура-

анайап хатааһааҕа сытар дьону өрө туруорар тыаһа аайдааны таппыт. Сизизэтигэр сыһаа ыһытытын иһин Макаров милицияттан устан кэбиспиттэр. Ураанайап "киһини дьарыйарбар билбэт сөппин сыһаа тутаммын бэйэбин сизнэ сыспытым, ырбаахыбын бэйэм хайыта тыһыттыммыт, хаана миннэн этэ" диэбитин кэһини дьонтон истибиттэр. Хаайыгас сыппыты оччотуоҕа сөбүлээбэттэр, отуора уларытыт киһини ааһалара. Ити кэминтэн, "хаана да баппат майгылаах, уруккуттан биллэр Ураанайабы" этаптаан куорат хаайытыгар ыппыттар уһу.

Охонһой киһини быһыытын хаһан да сүтэртэбэт, дьонго-сэргэбэ үгүһүнэн биллибит. Олоххо тардыһыта күөстээх буолан кэргэниэммит, оҕолонон киһи буолуу дьолун билбит. Уола Егор Афанасиевич 1937 с. Саха национальнай байыаннай оскуолатыгар үөрэнэ киһи армияда офицера буолан 1939 с. Халкын-Голга япон самурайдарын утары Г.К.Жуков командующийдаах хабыр хапсыһыларга кыттымын ылыт. Онтон дойдутугар баасуут ылан эргиллибит. Мааһа дьон кыһыы кытта билсэн кэргэн ылаары сылдан 1942 сыл күһүнүгэр Аҕа дойдуну көмүскүүр сэрингэ ыһырыллан барбыт. Киһи 1943 с. Чита куоракка капитан званилаах өлбүт. Аҕа Ураанай Охонһой күөс өттүнэн хоту көһөрүүгэ Кэбээни сириттэ тийэ сылдыбыт. "Хайахем" колхуос дьонно Эдигээн оройуонун Натаара сириттэ эргиллэллэригэр Ураанай Охонһой Адлаара Бастээххэ баара үһү. Онно бороһуоттаахтары кытта бороһуон аахсарга Ураанайап киһи бэйэтин дьонун көмүскөн охсуспут. Оҕустарын аайы таптарбат, хоннохторун аныгар баар буолан иһэрэ үһү. Иһнэ тыаһан анараанылар ааттаһар аатыгар бараннар дьону сатаан балыйбатахтар.

Киһи саһаа уһуогууна орто, дьонтон уратылаан көстөрө суох курдук, эдэригэр бэйэтигэр сөп кутулаах, дэлэй көпсөһүннээх оҕонһор этэ. Хайахемт Арылааһар бааламмытыгар олодохпутуна кэлэн хоммута, аймаҕаргыр этэ. Биһиги "оролорго лампысый кэһипит, бирээнник кэһиллээтэр" олус үөрбүлүтүн, туту үлэстэн сизиппитин өйдүүбүт. Оонһуу тахсыт оролорго "оролор, мөлдүн эйэлээх буолаарык, охсуһар киһи сыһымлар баайы" диэрэ. Биһиги туттубут балаһыммыт таһыгар былыргы Владимировская чокубуна турбут онно баара.

Биһи кэһиһи иппит аҕабынаан Дьаакыттын хойукка

диэри көпсөһүтэр. Былыргыны түөһөн ыһахтаһаллар, бөһаамы лабанхаластыбыт дэһэллэр. Оҕонһор түүүк быһа кыра-кыратык "сэп тыһаарар" үгэстээх эбит этэ. Сарымарда сиргип-дойдугун аһатаргар дьоннор суотайлаах иһиккэ арыгы кутан биэрбит-таригэр үөрбүтэ. Барыбытын алдаан барбыта. Кэһи арҕаа Бөрөз олодохпутуна, күһүн сир харатыгар кэлэ сылдыбыта. Кыһыгы тыаһыт, хатаһыкатын, сонун, бэрбэһин кэтэ сылдыра. Төһөһиллэр курдук бөдөһөн улуугах устатынан сыдарыйара. Хайах-сыкка Дарыбыанап Охонһон уола Кондратьев арааспаһылаах Чаппаай Уйбаан дьон түүлээхчиг, уһуут ат курдук уонна олус үлэһит - үлэһит киһини аймаҕаргыра. Хадаарга арҕаа Сатаар эргин олохтоох Кондратьев Петр Галактионович Чааныка дьон аймаҕа оҕонһор баара. Куоракка улааппыт сизиннэрдээх эбит этэ. Оҕонһор Күндүлэ ыһаа-барыттар дьизэлэригэр баарбын диэбитэ. Ханым эрэ Элэһэ сирэй - Макаров тойоннорун хайгыра. Көпсөтэ олоһон: "Ор эрдэхпиттэн бэйэм аһаҕас эттээх тэһэккэй этим. Охсуһуулаах этим да, киһини эчэппэт тыа чөлчөкүтүт туттарым. Хараҕа уулуссага моонһуулар бороһуоһа иһлэ быраахтарына этим тардар эбит, аһаран биэрэр этим.

Көүөх хонугуа дьон муһастар, ыһаахтыр. Оонһуу-көрүлүүр сирбит этэ. Онтон төһөн истэхпинэ күһүңкү хараһара икки илэ абааһы саба түспүттэригэр олус кыһыан хаарыталаабытым, ол сатаалар хайаабыттар эбитэ буолла? Туран барыт буолуохтаахтар, - диэбитэ. Охонһойго үгэһинэн иһэм Дааһа кыра арыгы кутан биэрбитигэр эмиз олус үөрэн, алдаан, "аны эргиллибэһин", - диэн бараахтаабыта. Киһи сиридойдуу, өтөхтөрү кытта ураты сыһыаннаах быһыылааҕа. Капитанова кырдыаҕар дьизэлэригэр сытан өлбүтэ. Ону баран ыланнар, Охонһойу Чуралчы оҕонһотторо муһаннар улаханникытыктаан, олоһун сэлэһин бүтүнүкү ырытыах курдук буолан бараннар кыайбааккалар, халтаһыгар сааһын быһа холуһан 100 буоллун дьон суруйан көмүс уһуоһун көтөхпүттэр этэ. Мин маны биһи дойдубулаах олоххон уолоробучу Дьокүускайга олоһубут Харитонов Петр Владимировичтан, чугас ыала Филиппов Николай Николаевичтан, бэйэм иппиттэригэр убайыттан Василий Васильевич Божедоновтан истерим. Түмүгэр Петр Владимирович мааны этэн турар: "Бу дьоннору ыччат истэн-билиэн наада, эһиги бөдөһөн дьоннор үөскөн-олорон ааспыттар, ким туту сатырынан, кыайарынан олох тутсарын, сайдыарын иһин туруулаһыттар. Киһилэр алдастарын хатылаабака, кэриэстээх, ытык бэйэлэрин ахта-саһым сылдыах кэриннээхпит".

П.В.БОЖЕДОНОВ.

Ийэтэ Уот Чурула дьон киһиттэн эрэ ураты уоттаах харахтаах, бардамныр баайдар аныларыгар кутаа уоту оттор сытыы-кылыс тыллаах эмээхсин уолун бэрт эрийнэн иппитэ үһү. Быакана эбэни хорон көхсүн уутун көһөрөн хөдүһа сирэ таһаарыһахтары иһиннэ, бу эргин олохтоох Охонһой, Баһылай Уоһукаптар дьон бэйэлэрин кэһиригэр биллибит, кинээс, баай дьонго эгэрдэһэн, хамначчыттан аһахтары иһтэн олоһуттар. Ымаканаттан хоту сизлиһэ Уһуох дьон сиргэ өтөхтөөрө.

Биһи күһүн Быаканаҕа мунха дьонно тоһуруһан ор, дьахтар өттө хатыһкалыы оонһуу, хаарга таһалай үктүүр кэһиригэр төрбөс тиригэ таһаастаах Ураанай уолу экирэтэ сылдан дьэбэлэһэннэр ытаппыттар. Онтон кизһэ кыра уолаттар киһи буйайарын истибэт тыа охсуһан туһаһаһан, ууга угуллубут тон үтүлүгүнэн муһуларын сэдэһиһиһи экирэттиһи буолбут. Онно Ураанай бэйэтигэр төһө эмэ аҕа уолаттары түһнэригэ кэһиллэн көрбөтү таһаарыт. Кизһэ балык үлэһитигэр майдаанна кэлбиттэригэр "бу уолаттар күнү быһа нырыһылаппака охсуһа оонһуу сырыттылар, аан дойдуну иһчилэрин көбүтүн дьизинэр өлүүлэрин биэрбэккэ тыа сыспыттар. Онтон бэттэх киһи бэлигэ ыһыллан Ураанайап аатырбыт. Ийэтэ эрэй-дээх өгөтүн төһө да аһынар, киһини өрүү көмүскэһэр солото суох сылдыбыт. Сарымарда хотонтон киһиригэр уола оронуттан тура охсон аһын барытын аһаан кэбиспитин көрөн "биһи оҕом дьэтээххэ, киһиригэр-хомурутан аһаастаах киһи буоллаҕа" диэкттирэр үһү. Ол онуугар уола бураллыбат бардоһуннаах, сылайбат сындаһыннаах, бистыбат ырымаалаах күөстээх-күдэхтээх уол оҕо оһунастааҕа, Ураанайап Охонһой буола улаатан оройон-чөрөһөн тахсыт. Киһи ордтон эрэ ураты, кытта кырдымар дылы кыһаҕата, эдэр-эмэн бэйэтэ иһгэһиһиһи дьизир илэ тыһымта - охсуһар адыһаһаах эбит.

Бөрбуйун көтөһөн Оон-манан сылдан араас дьону батыһан тэһиччинэн төлөкэччиһи, ырааһынан ыһырдан көмүстээх Бодойбого тийбит. Онно араас бэртэр көпсөһүннээх киһилэр Улахан Дьаанса, Дүрбүөн, Истээх Сон, Хоруоһкай Куопта, Үчүгэй Лекүөрүз курдуктар сорох-сорохторо чымчыт, ону-маны сыһан киһини түөрэккэй дьыһаһыт, этэллэрин курдук кизһэ аһыһаах, хонук сирдээх куодарыспат, ыксары ыаллаһаат дьонноро бааллара үһү. Оччолорго Япония эриитин кэһинтэн кизн Россия хотуна өргөһүү өрүтэһин саһаланан былаастар хара үлэһиттэргэ хаһы сыһааннарыттан, батталтан дьон кизһаара холлутт кэмэ эбит. Ону ол дьэбэккэ дойдуну дьонно Бодойбо эһи-арыһыны атыһыттаһа, үлэ көрдөһө би-

